

W postępowaniu karnym osoba, która jest ofiarą przestępstwa ma szereg uprawnień. Na wstępie należy wyjaśnić, że jeśli doszło do popełnienia czynu zabronionego oraz do zawiadomienia odpowiednich służb o tym fakcie, to wszczynane jest postępowanie karne. To postępowanie dzieli się na dwie części:

- postępowanie przygotowawcze, czyli etap, w którym organy ścigania (Policja, prokuratura) prowadzą dochodzenie lub śledztwo tj. badają czy podejrzenie popełnienia przestępstwa przez sprawcę jest uzasadnione oraz
- postępowanie sądowe, czyli etap, w którym po sformułowaniu aktu oskarżenia wobec oskarżonego, sąd przeprowadza postępowanie, w którym dokonuje weryfikacji czy faktycznie oskarżonego należy uznać za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa oraz, w razie skazania, wymierza mu karę za popełniony czyn.

Każdy z tych etapów postępowania ma swoją specyfikę.

Kim jest pokrzywdzony w postępowaniu karnym?

Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Status pokrzywdzonego może mieć również niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa albo inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną. Za pokrzywdzonego uważa się zakład ubezpieczeń w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia.

Za pokrzywdzonego, który nie jest osobą fizyczną, czynności procesowych dokonuje organ uprawniony do działania w jego imieniu. Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje. Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać najbliższe osoby, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia - prokurator działając z urzędu.

Pokrzywdzony może w toku postępowania karnego ustanowić pełnomocnika, który będzie go reprezentował. Jeżeli pokrzywdzony wykaże, że warunki materialne nie pozwalają mu na poniesienie kosztów związanych z pełnomocnictwem bez uszczerbku dla siebie i rodziny, może złożyć do prokuratora (w postępowaniu przygotowawczym) lub do sądu (w postępowaniu sądowym) wniosek o wyznaczenie mu pełnomocnika z urzędu.

Jeżeli pokrzywdzony nie ukończył 15 lat, czynności z jego udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie

Wniosek o naprawienie szkody spowodowanej popełnieniem przestępstwa:

Pokrzywdzony może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć wniosek, o którym mowa w art. 46 § 1 Kodeksu karnego tj. wniosek o orzeczeniu obowiązku naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Jeśli orzeczenie opisanego powyżej obowiązku

W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej

orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Jeśli orzeczenie naprawienia szkody jest znacznie utrudnione, sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiązkę w wysokości do 200 000 zł na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z tych osób.

Pokrzywdzonemu, który wskutek przestępstwa doznał obrażeń ciała lub rozstroju zdrowia określonych w art. 156 § 1 lub 157 § 1 kk i nie uzyskał odszkodowania od sprawcy lub z innych źródeł służy prawo domagania się kompensaty na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw. Wniosek w tej sprawie składa się w terminie 2 lat od popełnienia przestępstwa do sądu rejonowego miejsca zamieszkania pokrzywdzonego.

Pokrzywdzony działający jako oskarżyciel posiłkowy:

W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego pokrzywdzony może działać jako strona w charakterze oskarżyciela posiłkowego obok oskarżyciela publicznego lub zamiast niego. W przypadku skierowania aktu oskarżenia do sądu karnego pokrzywdzony pokrzywdzony traci status strony, dlatego jeśli chce on aktywnie uczestniczyć w dalszym etapie sprawy, to powinien przystąpić do sprawy jako oskarżyciel posiłkowy. W przypadku gdy akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny (prokurator), pokrzywdzony może aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć oświadczenie, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Przewód sądowy rozpoczyna się od zwięzłego przedstawienia przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia. Oświadczenie o przystąpieniu do sprawy jako oskarżyciel posiłkowy można złożyć pisemnie lub ustnie.

W sytuacji, gdy prokurator cofnie akt oskarżenia oskarżyciel posiłkowy nie traci swoich uprawnień. Pokrzywdzony, który uprzednio nie korzystał z uprawnień oskarżyciela posiłkowego, może w terminie 14 dni od powiadomienia go o cofnięciu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia oświadczyć, że przystępuje do postępowania jako oskarżyciel posiłkowy.

Oskarżyciel posiłkowy ma prawo do:

1. aktywnego udziału w rozprawie czyli może zadawać pytania oskarżonemu, świadkom, czy biegłym,
2. składania wniosków dowodowych np. o przesłuchanie świadków
3. przeglądania akt sprawy
4. złożenia wniosku o wyłączenie sędziego, prokuratora jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie
5. kwestionowania orzeczeń sądu - do złożenia apelacji od wyroku

Subsydiarny oskarżyciel posiłkowy:

Pokrzywdzony, który zawiadomił o podejrzeniu popełnienia przestępstwa musi liczyć się z tym, że postępowanie przygotowawcze (śledztwo, dochodzenie) może zostać umorzone lub może nastąpić odmowa jego wszczęcia. Postanowienie w tej sprawie można zaskarżyć do sądu, który może podtrzymać stanowisko organu ścigania albo uchylić postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego lub o odmowie jego wszczęcia. W tym drugim przypadku sąd wskaże powody uchylenia, a w miarę potrzeby także okoliczności, które należy wyjaśnić, lub czynności, które

należy przeprowadzić. Wskazania te są dla organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze wiążące. Jeżeli organ prowadzący postępowanie nadal nie znajduje podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, wydaje ponownie postanowienie o umorzeniu postępowania lub odmowie jego wszczęcia. W takiej sytuacji tj. w razie powtórnego wydania postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania, pokrzywdzony może w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu prokuratora nadrzędnego o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia wnieść akt oskarżenia do sądu (tzw. subsydiarny akt oskarżenia). Akt oskarżenia w tym przypadku musi być sporządzony i podpisany przez adwokata, radcę prawnego albo radcę Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Następnie do sprawy wszczętej na podstawie subsydiarnego aktu oskarżenia może w każdym czasie wstąpić prokurator, stając się oskarżycielem publicznym. Postępowanie toczy się wówczas z oskarżenia publicznego, a pokrzywdzony, który wniósł akt oskarżenia, korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego.

Oskarżyciel prywatny:

Pokrzywdzony może przed sądem karnym działać jako oskarżyciel prywatny, czyli może wnosić i popierać oskarżenie o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego. Przykładami przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego są:

1. zniesławienie (art. 212 k.k.) i zniewaga (art. 216 k.k.)
2. naruszenie nietykalności cielesnej innej osoby (art. 217 k.k.)
3. naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwającego do 7 dni (art. 157 § 2 i 3 k.k.).

Inny pokrzywdzony tym samym czynem może aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przyłączyć się do toczącego się postępowania. Jeśli wymaga tego interes społeczny w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego prokurator wszczyna postępowanie albo wstępuje do postępowania już wszczętego. W takim przypadku postępowanie toczy się z urzędu, a pokrzywdzony, który przedtem wniósł oskarżenie prywatne, korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego. Jeżeli prokurator, który wstąpił do postępowania, odstąpił potem od oskarżenia, pokrzywdzony powraca w dalszym postępowaniu do praw oskarżyciela prywatnego. Pokrzywdzony, który nie wniósł oskarżenia, może w terminie zawitym 14 dni od daty powiadomienia go o odstąpieniu prokuratora od oskarżenia złożyć akt oskarżenia lub oświadczenie, że podtrzymuje oskarżenie jako prywatne, a jeżeli takiego oświadczenia nie złoży, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie.